

Formació en terminologia

L'acostament a la terminologia en la formació dels científics: el cas de les ciències de la salut

BERTHA M. GUTIÉRREZ RODILLA
Facultat de Medicina
Universidad de Salamanca

Els estudiants que accedeixen a qualsevol de les titulacions de l'àmbit científic i tècnic s'han d'enfrontar no només a l'aprenentatge dels coneixements específics propis de la carrera que han decidit estudiar, sinó també al llenguatge en què aquests coneixements s'expressen. Un llenguatge amb el qual s'han de familiaritzar des que entren a la facultat per poder comprendre i assimilar la informació que van rebent, però del qual, a més, han de demostrar el domini amb una competència que els permeti l'expressió oral i escrita correcta quan acabin els estudis.

A la pràctica, això no és sempre ni simple ni fàcil, perquè en la major part d'aquestes titulacions científicotècniques no s'inclou com a matèria d'estudi ni el llenguatge ni la terminologia pròpia de cada domini de coneixement, ja que es considera que aquest vocabulari específic es pot aprendre sense gaire esforç al mateix temps que s'assimilen els diferents conceptes. No obstant això, el fet de no tenir un mínim de coneixement dels termes que designen aquests conceptes, ni tampoc dels diferents modes d'expressió que el discurs científic adopta en diverses àrees, provoca que l'alumnat no entengui en moltes ocasions les explicacions que es fan a l'aula o el que llegeix en els materials d'estudi. En relació amb això, n'hi ha prou de saber, a tall d'exemple, que els especialistes en educació mèdica estimen que els estudiants de preclíniques, és a dir, dels tres primers cursos de Medicina, han d'aprendre uns quinze mil termes, xifra molt superior a la del vocabulari d'un curs bàsic de qualsevol idioma estranger, que volta les cinc mil paraules. Aquest és un factor molt important en l'aparició del fracàs acadèmic durant els primers anys d'universitat —com ho avalen diversos treballs elaborats sobre aquesta qüestió—, el qual se sol acompanyar de desànim o, fins i tot, d'abandonament dels estudis.

TERMINÀLIA 6 (2012): 41-44 · DOI: 10.2436/20.2503.01.43
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

Entre les moltes raons que porten a la falta de comprensió del llenguatge especialitzat i a les dificultats del seu ús, la menys important no és la diferència de significat que un terme pot tenir en el llenguatge general i en el científic. És el cas, per exemple, dels termes *acció* i *efecte*, que en el llenguatge comú tendim a utilitzar com si fossin sinònims, mentre que en farmacologia el segon terme és conseqüència del primer. Molt relacionat amb aquest fet és l'ús impropriedat de termes en l'àmbit comú, el significat dels quals xoca clarament amb el que s'empra en el domini especialitzat. És el cas, per exemple, del terme *colitis*, que en essència significa 'inflamació del còlon' però que els parlants, tret dels metges, utilitzen per a referir-se a la diarrea. O també de conceptes que es banalitzen i que es divulguen a través dels mitjans, de manera que s'indueix a pensar en explicacions que no tenen cabuda en ciències, com ocorre amb els famosos *colesterol bo* i *colesterol dolent*, com si els processos biològics tinguessin alguna similitud amb les pel·lícules de l'Oest. De la mateixa manera, influeix de manera negativa en la comprensió i l'ús de la terminologia l'existència de termes polisèmics —com ara *tarsitis*, referit a la inflamació tant dels ossos del tars com de la parpella— i de termes sinònims —medicines *complementàries*, *alternatives*, *no acadèmiques*, *paral·leles*, *suaus*, etc. Com també ho fa el canvi de significat que poden experimentar els termes amb el pas del temps, molt relacionat amb l'avenç en el coneixement d'un determinat problema. Aquest podria ser el cas d'*humor*, que va adquirir en la medicina clàssica el significat d'*'element fonamental en la composició de l'ésser viu'*, però que ara ja no només té aquest significat, sinó que va haver de deixar pas a altres conceptes i termes que el van anar substituint successivament per expressar aquesta mateixa idea de «component elemental de l'ésser viu», com ara el de *fibra* o el de *cè·l·lula*.

Com hem avançat, no és comú l'estudi del llenguatge i de la terminologia en la major part de les disciplines científicotècniques; no obstant això, sí que s'ha aconseguit d'implantar en algunes titulacions, particularment de l'àmbit biosanitari, com ara Medicina, Odontologia o Farmàcia. En concret, en el cas de la primera, s'ha aconseguit que la Terminologia es consideri matèria troncal, que s'ha de cursar juntament amb altres matèries com ara Metodologia del Treball Científic o Documentació. En el grau d'Odontologia s'ha instal·lat com a matèria obligatòria però no troncal, mentre que en el de Farmàcia forma part d'un gran bloc denominat Fisiopatologia, en què s'ofereixen alguns rudiments de terminologia. I si bé s'ha de celebrar la inclusió d'aquestes matèries en les carreres biosanitàries, la docència planteja alguns problemes, com ara la falta de formació, en alguns casos, dels que se n'encarreguen i, en d'altres, encara pitjor, la seva falta d'interès: no tots els professors estan preparats

per a dur a terme aquesta tasca i tampoc no tots ho fan de gust, ja que encara en són molts els que pensen que dedicar temps a aquests assumptes és treure'n a d'altres de més rellevants. Un altre inconvenient important té a veure amb el fet que la terminologia biosanitària s'imparteix generalment en el primer curs del grau. Això fa que les barreres conceptuals siguin notables, ja que els estudiants que acaben d'arribar a la facultat lògicament no en saben gaire, de medicina o d'odontologia, i desconeixen completament els conceptes dels quals se'ls pretén ensenyar el nom. Aquest fet, que *a priori* suposa un obstacle, es pot utilitzar, tal com veurem tot seguit, per a incrementar la motivació i l'interès per l'aprenentatge de la terminologia. D'altra banda, la inqüestionable influència que l'anglès científic exerceix sobre la resta de les llengües no ha aconseguit canviar el fet que el vocabulari de les ciències de la salut estigui encunyat encara en un percentatge altíssim a partir de la combinació de formants clàssics, grecs i llatins. I aquests estudiants no en saben gens, de grec o de llatí. I en honor a la veritat, el seu nivell de castellà tampoc no és excel·lent... Per tant, les condicions lingüístiques no són, en principi, les millors.

Malgrat les dificultats assenyalades, es poden aconseguir molts bons resultats i un alt nivell de satisfacció de l'alumnat amb l'ensenyament de la terminologia especialitzada. Almenys, aquesta és la nostra experiència. Atès que, com hem assenyalat, aquesta docència comença quan els estudiants ingressen a la facultat i no tenen coneixements mèdics previs, l'aprenentatge en aquest cas no pot anar dels conceptes als noms, sinó dels noms als conceptes. I per fomentar aquest aprenentatge és bastant efectiu jugar amb un desig insatisfet que tenen aquests estudiants de primer, que consisteix en les ganes d'aprendre odontologia o medicina i el seu gran desencant quan veuen que res del que els ensenyen en aquest primer curs —bioquímica, estadística, física...— no és ni medicina ni odontologia —o ells ho entenen així— encara que aquestes siguin, evidentment, les seves bases científiques. Amb la nostra assignatura els oferim la possibilitat de perdre la por a aquest llenguatge biosanitari tan mitificat, tan críptic; ens hi apropem i en desentranem els codis, almenys els més elementals. I a ells els sembla que això sí que té alguna cosa a veure amb el fet d'aprendre medicina. Perquè realment és així, ja que és impossible aprendre una ciència sense aprendre, a la vegada, el llenguatge en què aquesta ciència s'expressa.

Després d'algunes classes teòriques en què passem revista als trets que poden caracteritzar el llenguatge especialitzat i als mecanismes generals de formació dels termes, ens centrem en la part més important, que és la pràctica, en què resollem exercicis de tot tipus: des de les clàssiques preguntes de resposta múltiple, que serveixen per a ratificar els coneixements rebuts a les classes teòriques, fins a llistes de termes bastant

similars que s'han de completar combinant prefixos, sufixos o arrels, passant per la descomposició de termes en els seus constituents fonamentals i, a partir d'aquests constituents, crear altres termes nous. Amb poques pràctiques els estudiants comprenen perfectament la mecànica per mitjà de la qual es formen bona part dels tecnicismes i coneixen un nombre considerable de veus mèdiques, alhora que estan capacitats per a poder desentranyar-ne el significat de moltes altres que encara no coneixen, però que quan s'hi enfrontin per primer cop sabran perfectament com disseccionar per arribar a comprendre'n el significat. D'aquesta manera es convencen que una vegada interioritzades unes quantes regles generals, aquest llenguatge que semblava tan inaccessible en realitat no ho és. Ens ocupem especialment de la terminologia de l'anatomia i la fisiologia, perquè és la que més necessiten en les primeres etapes de la facultat, però també de la relacionada amb la patologia general, al mateix temps que aprofitem per a introduir alguns conceptes elementals de la patologia clàssica. I d'aquesta manera supleixen les mancances conceptuals i lingüístiques, que com assenyalàvem més amunt no són gens menyspreables, amb un gran entusiasme i una gran receptivitat. De fet, en les enquestes que elabora la delegació d'alumnes, aquesta assignatura es troba entre les preferides de primer, cosa que a alguns no els deixa de cridar l'atenció.

Però a més a més del que hem dit anteriorment, referit a l'aprenentatge de la terminologia especialitzada en sentit estricte, també dediquem unes quantes sessions a estudiar el llenguatge de les ciències de la salut —i, en definitiva, el de les ciències en general— des d'altres perspectives amb una actitud crítica: la hipotètica precisió, l'encara més hipotètica neutralitat, alguns dels problemes més urgents dels molts que té plantejats —polisèmia, sinonímia, eponímia, etc.—, el pes de l'anglès sobre la resta de les llengües de comunicació

científica, l'anomenat *llenguatge de divulgació*, etc. Sense oblidar-nos d'una cosa importantíssima en les professions que ens ocupen, com és el llenguatge amb què es relacionen el professional sanitari i el malalt; els problemes de comunicació amb el pacient emigrant i la funció d'interprets i mediadors, i l'apropament i la valoració de la terminologia mèdica popular, avui dia encara implantada en amplis sectors de la població, particularment en el món rural, el coneixement de la qual és imprescindible per a poder desenvolupar amb èxit la pràctica clínica. Per a tot això, ens servim de textos diversos, que analitzem i discutim en comú: treballs especialitzats, articles d'opinió sobre la ciència i el seu llenguatge, informacions procedents de blogs relacionats amb aquests assumptes, enquestes fetes a diferents grups de persones, etc. Això ens porta al darrer punt que ens agradaria abordar en aquest repàs breu, que té relació amb els instruments de què disposem per dur a terme les tasques d'ensenyament i d'aprenentatge de la terminologia i, en general, del llenguatge científic. En l'àmbit concret de les ciències de la salut, no es pot dir que hi hagi una falta total de recursos per a apropar-se a la terminologia biosanitària, sobretot si es tracta d'aprendre-la en llengua anglesa, perquè hi ha molts llibres d'exercicis per a practicar amb els termes, procedents sobretot dels Estats Units. Però, certament, no són tants —pràcticament cap— per al domini del castellà. I en altres àmbits científics i lingüístics la situació és encara pitjor. A l'espera que s'elaborin més materials d'aquest tipus en altres llengües distintes a l'anglesa que permetin als nostres estudiants exercitar-se en el maneig de la terminologia, al professor li cal *fabricar* els seus propis materials, amb més o menys encert.

De la mateixa manera, encara que sempre és possible trobar treballs sobre el llenguatge biosanitari, lligats en general a la formació i interessos de qui els confecciona —lingüistes, terminòlegs, lexicògrafs,

científics, traductors, correctors d'estil, documentalistes, etc.—, aquests treballs solen ser parcials o fragmentaris, interessats en els detalls concrets que preocupen els seus autors: diccionaris, usos verbals o preposicionals, sigles, tipologia textual, fraseologia, bases de dades, eines informàtiques, nomenclatures, tesaurus, col·locacions, anglicismes, ortotipografia, etc. Es troben a faltar obres que analitzin aquest llenguatge especialitzat des d'una perspectiva més àmplia, més general, en les quals s'estudiï *in extenso* el llenguatge de les ciències de la salut, amb tots els seus problemes i varietats. I si no existeix aquesta obra de conjunt, encara n'hi ha menys que se centrin en l'ensenyament o l'aprenentatge d'aquest llenguatge. Aquesta escassa proposta didàctica que constatem encara crida més l'atenció si dirigim el focus al camp de les noves tecnologies, on no és possible trobar materials que sàpiguen aprofitar les múltiples opcions que ofereix una eina com ara Internet.

Així doncs, tenint en compte el que s'ha plantejat, ens podem preguntar si en el nostre país hi ha demanda per a estudiar el llenguatge de les ciències de la salut —i, en general, tots els llenguatges especialitzats—,

perquè una resposta afirmativa s'hauria de traduir en una gran quantitat de publicacions al voltant d'aquest assumpte. Segons la nostra opinió, sens dubte, la resposta és afirmativa. Per tant, el que ens hem de preguntar és per què no es reflecteix en un gran nombre de treballs sobre el tema. No en sabem la resposta, però en tot cas sí que sabem que, per començar, la recerca en aquest àmbit no està degudament sistematitzada i, tot i que s'ha fet força recerca en alguns aspectes, encara cal continuar fent-ne en molts d'altres, com ara en el disseny d'objectius d'aprenentatge, que tinguin en compte les característiques específiques del llenguatge especialitzat —en el nostre cas, el biosanitari— i proposin un marc metodològic en què aquests objectius es puguin aconseguir. També són necessàries més anàlisis sobre les funcions dels textos especialitzats, la identificació i caracterització dels diferents tipus textuais o la traducció mèdica, entre d'altres, i la seva aplicació a la docència. I, evidentment, falta fer el salt al món electrònic, on pràcticament tot està per fer.

Traducció de TERMINÀLIA